MAKALE · SAVAŞ VE STRATEJI · ORTA DOĞU VE KÖRFEZ

Us Dosyası: Yeni Dünya Düzensizliği · 09

Uluslararası Hukukun Etkinliği

Uluslararası hukuk söz konusu olduğunda günümüzde en çok karşılaşılan sorulardan biri, devletlerin uluslararası hukuku ihlal etmelerine rağmen neden her zaman etkili yaptırımlarla karşılaşmadığıdır.

Tuğçe GÜLPOLAT

İlk yayın: 16 Ekim 2026 · Güncelleme: 16 Ekim 2026 · 6 dk okuma

TEZ Uluslararası hukuk söz konusu olduğunda günümüzde en çok karşılaşılan sorulardan biri, devletlerin uluslararası hukuku ihlal etmelerine rağmen neden her zaman etkili yaptırımlarla karşılaşmadığıdır. Bu soru, uluslararası hukukun etkinliği meselesini gündeme getirmektedir. Uluslararası hukukun etkinliği, hukukun var olup olmadığı tartışmasından ziyade, mevcut kuralların uluslararası ilişkilerde ne ölçüde uygulandığı ve

ihlallerin hukuki sonuçlarının ne ölçüde hayata geçirilebildiğiyle ilgilidir. Dolayısıyla bir kuralın ihlal edilmesi, tek başına o kuralın veya uluslararası hukuk sisteminin işlevsiz olduğu anlamına gelmez. Asıl sorun, ihlalin tespit edilmesiyle hukuka uygun durumun yeniden tesis edilmesi arasında ortaya çıkan boşluktur.

Uluslararası hukuk neden diğer hukuk sistemlerinden farklı işler?

Ulusal hukuk sistemlerinde kanun koyucu, mahkemeler ve kararları uygulayan kamu gücü arasında belirli bir kurumsal yapı bulunur. Bir suç veya haksız fiil meydana geldiğinde ilgili hukuk kuralları uygulanır; gerekli yaptırımlar, devletin yargı ve icra organları aracılığıyla yerine getirilebilir. Uluslararası hukuk sistemi ise egemen ve hukuken eşit devletlerden oluşmaktadır. Devletlerin üzerinde, ulusal hukuk sistemlerindeki devlet otoritesine benzer biçimde genel ve merkezi bir yaptırım gücüne sahip üst otorite bulunmamaktadır. Uluslararası hukukun yapısı ve işleyişi, bu yönüyle ulusal hukuk sistemlerinden ayrılır.

Uluslararası hukukun kuralları, uluslararası antlaşmalardan, uluslararası teamül hukukundan ve hukukun genel ilkelerinden doğmaktadır. Ancak bu kuralların uygulanması ve ihlaller karşısında hukuki sonuçların hayata geçirilmesi, ulusal hukuk sistemlerindekinden farklı mekanizmalar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Uluslararası yargı organlarının yetkisi çoğu durumda devletlerin rızasına bağlıdır. Ayrıca uluslararası hukukta hukuka aykırı bir eylemin tespit edilmesi, bu eylemin sona erdirilmesini veya ortaya çıkan zararın giderilmesini kendiliğinden sağlamamaktadır. Bu nedenle uluslararası hukukun etkinliği meselesi, yalnızca kuralların varlığıyla değil, bu kuralların uygulanmasını sağlayan mekanizmaların işleyişiyle de yakından ilişkilidir.

Bununla birlikte uluslararası hukukun işleyişi yalnızca ihlal ve yaptırım ilişkisi üzerinden değerlendirilmemelidir. Devletlerin diplomatik ilişkilerinde, uluslararası antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmelerinde ve uyuşmazlıklarını barışçıl yollarla çözmelerinde uluslararası hukuk kuralları belirleyici bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla uluslararası hukukun etkinliği, yalnızca ihlaller karşısında değil, devletlerin hukuka uygun davranışlarında da kendisini göstermektedir.

Uluslararası hukukun uygulanmasında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin rolü

Uluslararası hukukun etkinliğinin tartışıldığı alanların başında uluslararası barış ve güvenliğin korunması gelmektedir. Birleşmiş Milletler Şartı, devletlerin uluslararası ilişkilerinde kuvvet kullanmasını veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunmasını kural olarak yasaklamaktadır. Bu yasağın ihlal edildiği durumlarda ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğa sahip organdır.

Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Şartı'nın VII. Bölümü kapsamında bağlayıcı kararlar alabilmekte ve gerektiğinde yaptırım tedbirlerine başvurabilmektedir. Bununla birlikte Konseyin karar alma mekanizması, uluslararası hukukun etkinliğini sınırlayan önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Şartı'nın 27. maddesi uyarınca Konseyin esasa ilişkin kararlarının alınabilmesi için daimi üyelerin olumsuz oy kullanmaması gerekmektedir. Dolayısıyla daimi üyelerden birinin veto yetkisini kullanması, uluslararası hukukun ihlal edildiği bir durumda dahi Konseyin harekete geçmesini engelleyebilmektedir.

Güncel bir örnek: Gazze

Uluslararası hukukun uygulanmasında karşılaşılan güçlüklerin en önemli güncel örneklerinden biri Gazze'de yaşananlardır. İsrail'in Gazze'deki askeri operasyonları, sivillerin korunması ve uluslararası insancıl hukuka uyulması bakımından ciddi tartışmalara yol açmıştır. Güney Afrika'nın Soykırım Sözleşmesi'ne dayanarak yaptığı başvuru üzerine Uluslararası Adalet Divanı, 2024 yılında üç geçici tedbir kararı vermiştir. Bu kararlarda sivillerin korunması, insani yardımların ulaştırılması ve Refah'taki askerî operasyonların belirli koşullarda durdurulması yönünde tedbirler öngörülmüştür. Ancak bağlayıcı nitelikteki bu kararların uygulanmasında ciddi sorunlar yaşanmıştır. Güney Afrika, Ağustos 2026'da Divana sunduğu dosyada İsrail'in kararlara uymadığını ileri sürmüş, davanın esasına ilişkin nihai karar ise henüz verilmemiştir.

Benzer sorunlar uluslararası ceza yargısı bakımından da görülmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi, Kasım 2024'te Netanyahu ve Gallant hakkında savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar işlendiğine ilişkin makul gerekçeler bulunduğunu değerlendirerek tutuklama kararları çıkarmış, ancak bu kararlar henüz infaz edilmemiştir.

Gazze'deki gelişmeler, Güvenlik Konseyinin karar alma mekanizmasındaki sınırlılıkları da ortaya koymaktadır. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'nin 2024 ve 2025 yıllarında Gazze'de ateşkes sağlanmasına yönelik karar tasarılarını veto etmesi, Konseyin

uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla ortak bir tutum benimsemesini engellemiştir. Böylece uluslararası hukukun uygulanmasında karşılaşılan sorunların yalnızca yargı kararlarının icrasından değil, uluslararası karar alma süreçlerindeki siyasi engellerden de kaynaklandığı görülmektedir.

Gazze örneği, uluslararası hukuk kurallarının ve bağlayıcı yargı kararlarının varlığının, bunların etkili biçimde uygulanmasını her zaman sağlayamadığını göstermektedir. Dolayısıyla temel sorun, yalnızca hukuki yükümlülüklerin belirlenmesi değil, ihlaller karşısında uluslararası mekanizmaların etkili biçimde işletilebilmesidir.

Uluslararası hukukun etkinliği nasıl artırılabilir?

Uluslararası hukukun etkinliğinin artırılması, yalnızca yeni kurallar oluşturulmasına değil, mevcut kuralların tutarlı biçimde uygulanmasına da bağlıdır. Devletlerin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesi, uluslararası yargı kararlarına uyması ve ihlaller karşısında benzer hukuki ölçütlerin uygulanması, uluslararası hukuk düzenine duyulan güvenin güçlenmesini sağlayabilir.

Bu kapsamda Güvenlik Konseyinin karar alma mekanizması da önem taşımaktadır. Özellikle ağır uluslararası hukuk ihlalleri karşısında veto yetkisinin kullanımının sınırlandırılmasına veya gönüllü olarak kısıtlanmasına yönelik girişimler, Konseyin hareketsiz kaldığı durumların azaltılmasına katkı sunabilir. Bununla birlikte uluslararası hukukun etkinliğini yalnızca Güvenlik Konseyinin işleyişine bağlamak da doğru değildir.

Bunun yanında uluslararası sorumluluk hukuku, uluslararası hukuka aykırı fiillerin sonuçlarının belirlenmesi bakımından ayrı bir hukuki çerçeve sunmaktadır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan ‘Devletlerin Uluslararası Hukuka Aykırı Fiillerinden Dolayı Sorumluluğuna İlişkin Maddeler’ belirli koşullarda doğrudan zarar görmeyen devletlerin de sorumluluğu ileri sürebilmesine ilişkin düzenlemeler içermektedir. Bu tür mekanizmalar, uluslararası hukuk ihlallerinin yalnızca Güvenlik Konseyinin alacağı tedbirler üzerinden değerlendirilmemesi gerektiğini göstermektedir.

Diğer yandan uluslararası hukukun etkinliğinin artırılması, yalnızca ihlaller karşısında zorlayıcı yaptırımların uygulanmasına bağlı değildir. Uluslararası hukuk kurallarının devletlerin davranışlarını yönlendirmesi, hukuka aykırı eylemlerin önlenmesine katkıda bulunması ve uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesini sağlaması da bu bakımdan

önem taşımaktadır. Bu nedenle uluslararası hukukun etkinliğini artırmaya yönelik çabalar, ihlallerin hukuki sonuçlarının hayata geçirilmesini sağlayan mekanizmaların güçlendirilmesiyle sınırlı kalmamalı; devletlerin uluslararası yükümlülüklerine uyumunu teşvik eden ve uyuşmazlıkların ihlale dönüşmeden çözülmesine imkan tanıyan mekanizmaların geliştirilmesini de kapsamalıdır.

Sonuç

Uluslararası hukukun etkinliği meselesi, uluslararası hukuk kurallarının ihlal edilip edilmediği sorusundan daha kapsamlıdır. Nitekim devletlerin uluslararası hukuku ihlal etmesi, hukuk sisteminin bütünüyle işlevsiz olduğunu göstermemektedir. Bununla birlikte ihlallerin önlenememesi, bağlayıcı yargı kararlarının uygulanmasında karşılaşılan güçlükler ve Güvenlik Konseyinin siyasi nedenlerle hareketsiz kalabilmesi, uluslararası hukukun etkinliğini önemli ölçüde sınırlandırmaktadır.

Bu nedenle uluslararası hukukun etkinliğini değerlendirirken yalnızca ihlallere ve yaptırımlara odaklanmak yeterli değildir. Devletlerin uluslararası hukuk kurallarına uyma düzeyi, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülebilmesi ve ihlallerden doğan hukuki sonuçların uygulanabilmesi birlikte ele alınmalıdır. Uluslararası hukukun etkinliğinin güçlendirilmesi de bu unsurlar arasında tutarlı bir işleyişin sağlanmasına bağlıdır.

1. ^

   Malcolm N. Shaw, Uluslararası Hukuk, çev. Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe, g. Engin Şimşek (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018), 4.

2. ^

   Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, 26 Haziran 1945, 33 UNTS 993, madde 38(1)(a)-(c).

3. ^

   Birleşmiş Milletler Şartı, 26 Haziran 1945, 1 UNTS XVI, madde 2(4)

4. ^

   Birleşmiş Milletler Şartı, madde 27.

5. ^

Hakkı Hakan Erkiner ‘’ ‘Uluslararası Hukukun Etkinliği Meselesi’ Hakkında Bir Değerlendirme,’’ Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 12,2 (2024): 1049

6. ^

Uluslararası Adalet Divanı, Gazze Şeridi’nde Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi’nin Uygulanması (Güney Afrika/İsrail), Geçici Tedbir Kararları, 26 Ocak, 28 Mart ve 24 Mayıs 2024.

7. ^

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, A/RES/56/83, 12 Aralık 2001, ek, madde 48.

Görüşler yazarına aittir.

Tuğçe GÜLPOLAT

Atıf

GÜLPOLAT, Tuğçe. “Uluslararası Hukukun Etkinliği.” Us Strateji, 16 Ekim 2026. https://stratejikus.com/yazi/uluslararasi-hukukun-etkinligi